

**Direktiv för genomförande av insatser för regional tillväxt och
näringslivsutveckling i Gotlands län för perioden 2016–2019**

Genomförande av uppdraget

Tillväxtverket ska svara för nödvändig administration inom ramen för uppdragets genomförande, bl.a. vad gäller uppföljning och rapportering. Region Gotland ska bistå Tillväxtverket i arbetet och i övrigt lämna de uppgifter som Tillväxtverket behöver för att kunna genomföra uppdraget.

För att genomföra uppdraget får Tillväxtverket och Region Gotland fatta beslut om finansiering av insatser med stöd av förordningen (2003:596) om bidrag för projektverksamhet inom den regionala tillväxtpolitiken, förordningen (2015:211) om statligt stöd till regionala investeringar eller förordningen (2015:210) om statligt stöd för att regionalt främja små och medelstora företag.

I genomförandet av insatserna ska privat och offentlig medfinansiering eftersträvas. Det kan handla om medel från de Europeiska struktur- och investeringsfonderna, annan statlig eller kommunal finansiering samt resurser från det civila samhället eller näringslivet.

Samordning ska ske med genomförandet av andra program för tillväxt och utveckling, såsom exempelvis nationella program för näringslivsutveckling som drivs av Tillväxtverket och Verket för innovationssystem, det regionala strukturfondsprogrammet för Småland och öarna, berörda territoriella samarbetsprogram, det nationella socialfondsprogrammet och den regionala handlingsplanen för Småland och öarna, landsbygdsprogrammet samt programmet för lokalt ledd utveckling liksom med relevanta regionala styrdokument såsom den regionala kulturplanen eller den regionala livsmedelsstrategin. Insatserna ska genomföras inom ramen för EU:s statsstödsregler och i enlighet med gällande programskrivningar.

Tillväxtverket ska, efter samråd med Region Gotland, ta fram kriterier för urval av insatser inom nedanstående insatsområden och en plan för genomförande av insatser inom ramen för uppdraget. Planen ska uppdateras årligen. Eventuella avvikelser från den indikativa fördelningen

av resurser mellan insatsområden ska anges och motiveras i planen. Tillväxtverket respektive Region Gotland ansvarar var och en själv för enskilda beslut om insatser inom ramen för uppdraget.

Uppdragets finansiering

Riksdagen beslutat tillföra 5 miljoner kronor till anslaget 1:1 *Regionala tillväxtåtgärder* inom Utgiftsområde 19 Regional tillväxt, se prop. 2015/16:99 Vårändringsbudget för 2016, bet. 2015/16:FiU21, rskr. 2015/16:310). Regeringen avser att i budgetpropositionen för 2017 föreslå att anslag 1:1 *Regionala tillväxtåtgärder* utgiftsområde 19 Regional tillväxt tillförs ytterligare totalt 95 miljoner kronor åren 2017–2019 för finansiering av insatser inom ramen för detta uppdrag. Den indikativa fördelningen per år beräknas till:

2016	5 miljoner kronor
2017	20 miljoner kronor
2018	35 miljoner kronor
2019	40 miljoner kronor

Under förutsättning att riksdagen fattar beslut om att tillföra medel till anslaget enligt ovan ska utgifter för uppdraget belasta anslaget 1:1 *Regionala tillväxtåtgärder*, anslagspost 24.1 Tillväxtverket samt anslagspost 24.3 Gotlands kommun under utgiftsområde 19 Regional tillväxt. Fördelningen mellan anslagsposter beslutas i regleringsbrev för aktuellt anslag. Tillväxtverket ska årligen senast den 10 oktober, och efter samråd med Region Gotland, redovisa ett underlag till Regeringskansliet (Näringsdepartementet) med förslag om hur fördelningen mellan anslagsposter för efterföljande år bör se ut.

Insatsområden

Utgångspunkten för genomförandet av uppdraget är att bidra till sysselsättningsökning och långsiktigt hållbar utveckling av företag och näringsliv i hela Gotlands län. I de fall där det är lämpligt med hänsyn till insatsernas karaktär ska förutsättningarna för den norra länsdelen särskilt beaktas.

I urvalet av insatser ska miljömässig hållbarhet vägas in, jämställdhet mellan kvinnor och män beaktas liksom möjligheterna för ökad mångfald och förbättrad integration av nyanlända.

Uppdraget identifierar fem insatsområden:

1. Ny industriell utveckling

Sverige har en lång och framgångsrik industritradition. Industrin och den industrinära tjänstesektorn är en tillväxtmotor i svensk ekonomi som skapar arbetstillfällen och har stor betydelse för välstånd och den gemensamma välfärden. I kunskapssamhället är kompetens en avgörande faktor för företagets konkurrenskraft. En konkurrenskraftig industri kräver medarbetare med både rätt kunskap och hög kompetens. Den höga förändringstakten i samhället sätter press på det samlade kompetensförsörjningssystemet som måste möta de nya kunskaps- och kompetensbehov som växer fram.

Forskning och utveckling av nya, långsiktigt hållbara och förbättrade varor, tjänster och tillverkningsprocesser är avgörande för att företag ska behålla och öka sin produktivitet och konkurrenskraft. Inte minst behöver de små och medelstora företagens samverkan med forskningen stärkas. Forskningsinstituten verkar i gränslandet mellan akademiens forskning och industrins utveckling. De är viktiga för att industrin, och inte minst de små och medelstora företagen, ska ha tillgång till ny och aktuell teknik och kunskap som är internationellt konkurrenskraftig. Därutöver kan forskningsinstituten fungera som viktiga komplement och erbjuda företag och individer tillgång till test- och demonstrationsanläggningar som är viktiga för att underlätta marknadsintroduktion av nya varor och tjänster.

Företagens förutsättningar att kunna utnyttja digitaliseringens möjligheter är en viktig aspekt som behöver uppmärksammas. Digitaliseringen förändrar samhället och omdaning inom industrin med ökad automatisering, interaktion och uppkopplad produktion har stor påverkan. För att företag i svensk industri ska vara ledande inom den digitala utvecklingen och i att utnyttja digitaliseringens möjligheter behöver utveckling, spridning och användning av den digitala teknik som har högst potential främjas. Nya affärs- och organisationsmodeller bör främjas för att tillgodogöra potentialen i den nya tekniken, kunskapsbehov som den digitala utvecklingen medför måste mötas och ramvillkor och infrastruktur måste anpassas för den digitala eran.

Ökad resurseffektivitet, miljöhänsyn och en mer hållbar produktion är drivkrafter som påverkar till industrins värdeskapande, jobbskapande och konkurrenskraft i hela landet.

Därför behöver företags inriktning mot nya eller förbättrade existerande tekniker, varor och tjänster med avseende på kraftigt minskade utsläpp, utfasning av särskilt farliga ämnen, högre energi- och resurseffektivitet, högre återanvändnings- och återvinningsbarhet, samt högre miljöprestanda främjas. I detta hänseende bör potentialen i nya digitala och andra tekniker för omställningen mot en fossilfri och cirkulär ekonomi nyttjas.

Det är viktigt att insatser görs utifrån de behov och de förutsättningar som gäller för det gotländska näringslivet. Gotland har, med något undantag, inga stora företag utan näringslivet kännetecknas av många men små företag. Sysselsättningen inom branscherna tillverkning, gruvor och energi har minskat i länet de senaste årtiondena men samtidigt återfinns cirka 2 000 personer anställda i sektorn. Andelen företag inom dessa branscher är också högre än riket i övrigt.

För att svara upp mot utmaningarna ska det inom ramen för uppdraget etableras ett centrum för ny industriell utveckling på Gotland. Centrumet ska fungera som en mötesplats och förstärka den potential som finns hos befintliga aktörer lokalt, som exempelvis Almi Företagspartner AB, samt knyta till sig den kompetens och spets inom forskning och innovation som exempelvis RISE, Research Institutes of Sweden AB kan föra med sig. En viktig målsättning med insatserna är att stärka konkurrenskraften i företagen, deras förmåga att delta i globala värdekedjor, och då främst i de högkvalificerade delarna, samt att exporten ökar.

I övrigt kan insatser inom området handla om exempelvis:

- att inventera utvecklingsmöjligheter och utvecklingsbehov bland länets tillverkningsindustri,
- att förstärka rådgivningsinsatser för att öka tillväxten i företagen,
- att främja innovationsförmågan hos gotländska företag,
- att främja samverkan mellan företag och mellan branscher,
- att förstärka företagens tillgång till expertkompetens inom områden som affärsutveckling, internationalisering osv.,
- att förstärka tillgången till kapital för investeringar och expansion i tillväxtföretag.

Den indikativa finansieringen av insatsområdet bör uppgå till 30 procent av den samlade tilldelningen för genomförande av insatser.

2. Hållbara livsmedel och maritima näringar

En konkurrenskraftig livsmedelssektor är avgörande för jobb och tillväxt i hela landet, för upprätthållande av en attraktiv landsbygd och för de miljövärden som är beroende av en aktiv jordbruksverksamhet. Svensk livsmedelsproduktion har förutsättningar att bidra till ökad tillväxt och sysselsättning i hela landet.

Bredden på livsmedelsindustrin, med såväl stora företag med industrialiserad tillverkning som mindre företag med småskalig eller hantverksmässig tillverkning, är en styrka. De stora företagen står för den största delen av livsmedelsproduktionen och är viktiga för jobb och tillväxt i hela landet och bidrar till det svenska exportvärdet. De små företagen har stor betydelse för det lokala näringslivet och för besöksnäringen och utvecklar även nischade kvalitetsprodukter.

Regeringen anser att kunskapssystemet i livsmedelskedjan i hög grad behöver kännetecknas av samverkan mellan akademi och praktik. Ett väl fungerande forsknings- och innovationssystem, ”från producent till konsument”, är avgörande för livsmedelssektorns utveckling och långsiktiga konkurrenskraft.

De gröna näringarna har en lång tradition på Gotland och är en betydelsefull näringsgren lokalt. Det gotländska varumärket vad gäller livsmedelsursprung är starkt. Det finns goda klimatmässiga förutsättningar för hållbar livsmedelsproduktion på Gotland och en stor potential för sysselsättnings- och värdeökning genom utökad vidareförädling av det som produceras lokalt.

För att ta nästa steg behövs bland annat en förstärkt forsknings- och innovationsmiljö som kan fungera som en pådrivare för fortsatt utveckling av en hållbar och hälsosam livsmedelsproduktion på Gotland. Det finns ett stort engagemang från akademi, näringsliv och offentliga aktörer för att satsa på utveckling av sektorn. En förstudie behöver tas fram för att fortsatt utreda möjligheterna till etablering av en stark forsknings- och utvecklingsmiljö kring hållbara och hälsosamma livsmedel på Gotland, med utgångspunkt i de lokala resurserna men som också har en potential att bidra till Sveriges höga ambitioner för utveckling av livsmedelssektorn nationellt.

Regeringen bedömer vidare att Sverige har goda förutsättningar att följa den globala och europeiska utvecklingen med en fortsatt stark tillväxt inom det maritima området. Utvecklingen av de maritima näringarna är i mångt och mycket en förutsättning för levande kust- och skärgårdsområden, där näringarna utgör basen för samhällsekonomin.

De ekosystemtjänster som havet kan leverera behöver förvaltas hållbart. Gotlands lokalisering mitt i Östersjön gör att vattenfrågor och maritima näringar naturligt är i fokus. Det pågår exempelvis uppbyggnad av ett *Blått centrum*, vars verksamhet syftar till att ta ett samlat helhetsgrepp kring hållbar havsutveckling med tydlig koppling till forskning och internationell samverkan. Flera länder runt Östersjön har begynnande satsningar på en s.k. ”blå” bioekonomi där havets resurser används för nya biobaserade produkter. Inom det området kan en satsning på Gotland skapa nya och spännande produkter och arbetstillfällen.

Insatser inom området kan handla om exempelvis:

- att utreda möjligheterna till etablering av en stark forsknings- och utvecklingsmiljö kring hållbara livsmedel på Gotland, med medverkan från näringen, berörda intresseorganisationer, nationell akademi, institutssektorn i Sverige samt lokala aktörer,

- att med beaktande av förstudiens resultat, bidra till etableringen av ovanstående forsknings- och utvecklingsmiljö med sikte på igångsättning under 2017,
- att stimulera vidareförädling av livsmedel på Gotland och stärka den småskaliga livsmedelsindustrin, bl.a. genom förstärkt rådgivning, kapitalförsörjning, varumärkesutveckling, affärsutveckling, exportfrämjande, utveckling av besöksnäring m.m.
- att bidra till utveckling av tillväxtfrämjande och sysselsättningsskapande insatser inom ramen för uppbyggnaden av ett Blått centrum för havsutveckling och maritima näringar på Gotland, bl.a. för utvecklingen av en ”blå” bioekonomi.

Den indikativa finansieringen av insatsområdet bör uppgå till 30 procent av den samlade tilldelningen för genomförande av insatser.

3. Besöksnäring och kultur

Turismen har utvecklats starkt i Sverige under hela 2000-talet både vad gäller tillväxt och sysselsättning. Den stora tillväxtpotentialen finns bland utländska besökare. Deras konsumtion har ökat mer än dubbelt så mycket som den inhemska turistkonsumtionen sedan 2000. Turismen utgör också en motor för sysselsättning. År 2014 ökade antalet sysselsatta inom turismen med 4,9 procent samtidigt som den totala sysselsättningen ökade med 1,4 procent. Jämfört med utvecklingen sedan 2000 har antalet sysselsatta inom turism ökat med nästan 22 procent samtidigt som den totala sysselsättningen ökat med ca 10 procent.

Majoriteten av företagen i den svenska besöksnäringen är små och har begränsade möjligheter att driva destinationsutvecklingsarbete och marknadsföra sig på internationella marknader. För att tillvarata den tillväxt- och sysselsättningspotential som besöksnäringen har är det centralt med fortsatta insatser för destinationsutveckling, samverkan och insatser för att marknadsföra Sverige som besöksmål utomlands. Digitaliseringens möjligheter bör särskilt uppmärksammas i sammanhanget.

Besöksnäringen är viktig för den regionala ekonomin på Gotland, bl.a. har länet den näst högsta logiintäkten per capita av alla län i Sverige. Länet har även en betydligt högre andel sysselsatta på hotell, vandrarhem, campingplatser, restauranger och barer jämfört med riksgenomsnittet. Liksom landet i övrigt kännetecknas besöksnäringen i regionen också av att den består av en mängd mindre aktörer. Det finns också en stor potential i att utveckla exportintäkterna, exempelvis står utvecklingen av utländska gästnätter nästan stilla sedan 2010.

Gotland har värdefulla resurser för utveckling av besöksnäringen, exempelvis genom hållbart nyttjande och utveckling av natur- och kulturarv liksom annan form av kultur, t.ex. design, film, scenkonst och musik samt konst och konsthantverk. Några exempel är de möjligheter som finns bl.a. genom Ingmar Bergmans Fårö, Världsarvet Hansestaden Visby, Roma kungsgård liksom andra kulturverksamheter som bidrar till utveckling av kulturella och kreativa näringarna.

Den gotländska naturen är särpräglad. Ön är känd för sina klinter, raukfält och orörda kuststräckor. På ön finns flera stora och oexploaterade naturområden med värden som har rönt nationell och internationell uppmärksamhet och som inbjuder till vandring, cykling, paddling och långritter till häst. Förutom karga, fjärilsrika alvarmarker och vidsträckta agmyrar och rikkärr finns även ett småskaligt och levande odlingslandskap där natur och kultur harmoniserar.

Öns 127 naturreservat utgör en representativ del av naturen och många är tillgängliga för att underlätta natur- och kulturupplevelsen för en bred skara av besökare. Under senare år har några företag på Gotland börjat med upplevelseturism i naturen. Rätt utvecklad kan naturupplevelseturism bidra till mindre konsumtion än vanlig turism, gynna den lokala ekonomin och bidra till en ökad förståelse för ett aktivt natur- och kulturskydd. Redan idag förlägger många idrotter träningsläger till ön. Detta kan utvecklas ytterligare, framför allt under höst och vår. Många gånger används den gotländska naturen som arena, exempelvis orientering, löpning och cykling. Detta är resurser som samlat utgör en stor tillgång för utveckling av besöksnäringen.

Det finns en stor potential för affärsutveckling och tillväxt i besöksnäringen genom förbättrad tillgänglighet till natur- och kulturresurser, inte minst genom de möjligheter som digitaliseringen för med sig med visualisering eller möjligheter till fördjupad till potentiella besökare. I arbetet med att främja en besöksnäring som kan verka långsiktigt krävs en helhetssyn så att kultur- och naturvärdena bevaras, används och utvecklas.

Det är också viktigt att lokalt nyttiggöra resultat från den tvärvetenskapliga forskning om hållbara besök som är under uppbyggnad vid Uppsala universitet, Campus Gotland. Ett nära samspel mellan forskningen och tillämpningen kan bl.a. erbjuda möjligheter att utveckla Gotland som nationellt nav för arbetet med t.ex. kulturarv och besöksnäring. Riksantikvarieämbetet och Riksutställningar utgör också viktiga resurser i sammanhanget.

Region Gotland har beslutat att investera i en ny kryssningskaj som kommer stå klar 2018. Kryssningsturismen i Östersjön har nästan fyrdubblats under 2000-talet. Gotland har dock inte kunnat ta del av den ökade kryssningsturismen, bl.a. på grund av att fartygen blir allt större och inte kan angöra den nuvarande hamnen. Med bygget av en ny kaj kommer möjligheterna att ta emot internationella besökare att öka markant, vilket inte minst kommer vara betydelsefullt för besöksnäringens företag lokaliserade på landsbygden utanför Visby.

Insatser inom området kan handla om exempelvis:

- etablering av en arena för vidareutveckling av hållbara besök som bl.a. kan underlätta nyttiggörande av forskning eller vara en mötesplats för företag, kulturliv och andra kreatörer,
- initiativ som förstärker nyttan av den nya kryssningsterminalen för företag inom besöksnäringen, exempelvis genom stöd till affärsutveckling, internationalisering eller paketering och marknadsföring,
- att främja tillgänglighet, bevarande och hållbart nyttjande av natur- och kulturarv för ökad tillväxt inom besöksnäringen, exempelvis genom att stödja uppbyggnaden av en kulturarvsinkubator för utveckling av företag inom kulturarvsturism eller andra initiativ som lyfter upp Gotlands unika naturmiljöer eller kulturyttringar som resurser för besöksnäring och turism,
- initiativ som stärker näringens utveckling genom att tillvarata digitala lösningar för destinationsutveckling och utveckling av affärsmodeller.

Den indikativa finansieringen av insatsområdet bör uppgå till 25 procent av den samlade tilldelningen för genomförande av insatser.

4. Digitalisering

Digitaliseringen är den enskilt största förändringsfaktorn i vår tid och påverkar alla delar av samhället. Förutom en stärkt social välfärd har digitaliseringen bidragit till att driva tillväxten i Sverige. Digitaliseringen har också en viktig roll att spela när det gäller att möta klimatutmaningen och nå de nationella miljö kvalitetsmålen och generationsmålet. Att förvalta de möjligheter digitaliseringen bär med sig ökar Sveriges förutsättningar att bli ett globalt föregångsland med hög sysselsättning, bättre miljö och minskande utsläpp av växthusgaser.

Produktivitetens utvecklingen i svensk ekonomi har i stor utsträckning drivits av digitaliseringen sedan mitten av 1990-talet. Det är dock främst informations- och kommunikationstekniksektorn som har legat bakom utvecklingen, och digitaliseringsmöjligheterna behöver tillgodogöras även i andra sektorer. Det är viktigt att det svenska samhället och näringslivet snabbt kan ställa om verksamheten för att fullt ut tillvarata

digitaliseringens möjligheter. Det handlar om arbetstillfällen för att skapa den nya tekniken, för att använda den, men också om arbetstillfällen som tillkommer indirekt av ökad tillväxt och ökade inkomster.

Digitaliseringen innebär att näringslivet påverkas och kommer att påverkas i hög utsträckning. Nya möjligheter för kommunikation och informationsförsörjning sänker transaktionskostnader och geografiska barriärer. Det ställer nya krav på företagen och öppnar för helt nya affärsmodeller. Digitaliseringen möjliggör bl.a. öppen innovation, smart specialisering, effektivare resurshantering och optimering av verksamhetskritiska processer.

Det finns en potential för tillväxt i utveckling av digitalisering och it-sektorn på Gotland. Länet har en mycket god bredbandstäckning med fiberutbyggnad även på landsbygden, vilket i en digitaliserad och globaliserad värld innebär ökad tillgänglighet och möjligheter för företag att etableras och utvecklas oavsett avstånd eller andra förutsättningar för transporter. Det är viktigt att säkerställa nätets tillförlitlighet, robusthet och redundans för att potentialen ska kunna uppfyllas.

Vidare finns i länet ett antal större aktörer som antingen bedriver egen it-utveckling eller är köpare av it-tjänster, andra företag med koppling till it och it-infrastruktur samt utbildningsprogram i spelutveckling respektive systemvetenskap vid Uppsala universitet Campus Gotland. Det finns en potential i att stimulera innovation av digitala tjänster, processer och produkter bl.a. genom ökad samverkan mellan företag i olika branscher samt mellan näringsliv och akademi.

Insatser inom området kan handla om exempelvis:

- främja utvecklingen av den lokala arbetsmarknaden för it-tjänster,
- skapa en arena för innovation och utveckling eller tillämpning av ny teknik inom it-området, liksom för innovation av digitala tjänster m.m.
- initiativ som stärker samordning, robusthet och redundans för den samlade bredbandsinfrastrukturen på landsbygden,
- initiativ som stärker samverkan mellan akademi, företag och offentliga aktörer för att nyttja digitaliseringens möjligheter och potential för näringslivsutveckling på Gotland.

Den indikativa finansieringen av insatsområdet bör uppgå till 10 procent av den samlade tilldelningen för genomförande av insatser.

5. Kompetensförsörjning

I den globala kunskapsekonomin är tillgången till kunskap och kompetens i bred bemärkelse en viktig konkurrensfaktor. Att se, ta tillvara och utveckla både kvinnors och mäns kompetens är centralt för

att främja företagande, entreprenörskap för att kunna utveckla nya varor, tjänster, organisationssätt eller tekniska lösningar. Tillgång till arbetskraft med relevant kompetens är därför en förutsättning för en fortsatt utveckling av näringsliv och offentlig verksamhet.

Samhället har behov av digital kompetens för att näringsliv och offentlig sektor ska kunna förhålla sig till och agera i den samhällsomställning som digitaliseringen innebär.

En väl fungerande kompetensförsörjning, som bl.a. innebär en god matchning mellan utbud och efterfrågan på arbetskraft, ger möjligheter att möta de utmaningar som följer av den demografiska utvecklingen, en kraftig urbanisering och digitaliseringen av näringsliv och samhälle. Efterfrågan på arbetskraft inom nya yrkeskategorier kommer att uppstå, vilket stärker individers behov av kompetensutveckling, livslångt lärande och förmåga till omställning. Det skapar behov av att inom utbildningssektorn kunna möta snabbt skiftande utbildningsbehov, liksom att fullt ut nyttja den potential som digitaliseringen medför.

Utbildningsnivån på Gotland är lägre än riksgenomsnittet för både kvinnor och män och tillgång till utbildad arbetskraft anges som ett tillväxthinder hos företag på ön. Vidare ger Gotlands geografiska läge särskilda förutsättningar vad gäller möjligheterna till inpendling och regionförstoring.

Insatser inom området kan handla om exempelvis:

- kartläggning av näringslivets behov av kompetens och utbildningar,
- förstärkt samordning mellan utbildningsanordnare på olika nivåer och företag eller näringslivsorganisationer,
- att främja branschöverskridande samverkan för bättre tillgång till utbildad arbetskraft,
- initiativ för att främja inslag av entreprenörskap, relevant digital kompetens och företagande i utbildningssystemet,
- att underlätta samordning för tillgång till kompetensförsörjning genom förstärkning av arbetet med den regionala kompetensplattformen eller en eventuell etablering av Teknikcollege på Gotland.

Den indikativa finansieringen av insatsområdet bör uppgå till 5 procent av den samlade tilldelningen för genomförande av insatser.

Uppföljning och utvärdering

Tillväxtverket ansvarar för att insatserna följs upp avseende kostnader, innehåll och resultat. Under genomförandet ska insatser löpande utvärderas och sammanställas till Regeringskansliet (Näringsdepartementet) vid de tillfällen för delrapportering som anges i beslutet samt vid slutrapportering av uppdraget.